




## KÜTAHYA İLİNDE MEYVECİLİK FRUIT GROWING IN THE KÜTAHYA PROVINCE

**FERDİ AKBAŞ**

Arş.Çör.,Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

*Assist. Dr., Ataturk University, Faculty of*

[ferdi.akbas@atauni.edu.tr](mailto:ferdi.akbas@atauni.edu.tr)


 <https://orcid.org/0000-0003-1899-1458>

**CEMAL SEVİNDİ**

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

*Assist. Prof. Dr., Ataturk University, Faculty of*

[csevindi@atauni.edu.tr](mailto:csevindi@atauni.edu.tr)

 <https://orcid.org/0000-0002-4252-887X>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute

TAED-65, Mayıs - May 2019 Erzurum

ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-Received Date : 20.01.2019

Kabul Tarihi-Accepted Date : 20.05.2019

Sayfa-Pages : 521-532

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4183>



[www.turkiyatjournal.com](http://www.turkiyatjournal.com)

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

*This article was checked by*

 iThenticate®



KÜTAHYA İLİNDE MEYVECİLİK  
FRUIT GROWING IN THE KÜTAHYA PROVINCE

FERDİ AKBAŞ - CEMAL SEVİNDİ

**Öz**

Araştırma sahasını oluşturan Kütahya ili, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer almaktadır. Kış mevsiminin sert ve soğuk geçtiği ilde, meyve tarımı doğu-batı istikametinde uzanan ovalarda yapılmaktadır. Sahada en fazla üretim değerine sahip olan başlıca meyveler elma, vişne, kiraz, erik, ceviz, çilek, armuttur. Fakat toplam meyve ağaçlarının %73'ünü vişne, kiraz ve ceviz ağaçları oluşturmaktadır. Çünkü bu üç ürünün ekonomik getirisinin fazla olması, bu meyvelerin üretim alanlarının genişletmiştir. Araştırma sahasında meyvecilik genel itibarıyla geçmişten beri süregelen klasik yöntemlerle yapılmaktadır. Üreticiler teknik bilgilerle donatılması ve üretimin ziraat mühendislerinin kontrolünde yapılması, hem ürünlerin kalitesini ve değerini arttıracak hem de çiftçilerin zarar etmesini önleyecektir. Bunların yanında ürünlerin kurulacak olan kooperatifler vasıtasıyla pazara sunulması meyveciliğin istenilen düzeye ulaşmasını sağlayacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Ege Bölgesi, Kütahya, meyvecilik, meyve ağaçları

**Abstract**

Kütahya province, which constitutes the research area, is located in the inner western Anatolian section of the Aegean region. In the province where winter season is hard and cold, fruit farming is carried out in the plains extending east-west direction. Fruits with the most production value in the field are apple, cherry, cherry, plum, Walnut, strawberry, pear. But 73% of the total fruit trees are Cherry, Cherry and walnut trees. Because the economic income of these three products is more than the production, areas of these fruits have expanded. In the research area, fruit is generally carried out by conventional methods that have been ongoing since the past. Manufacturers and technical information equipment and production under the control of Agricultural Engineers will increase the quality and value of products as well as prevent the harm of farmers. In addition to these, the introduction of the products to the market through cooperatives will enable fruit production to reach the desired level.

**Key Words:** Aegean Region, Kütahya, fruit, fruit trees

**1.Giriş**

Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü sınırları dâhilinde yer alan araştırma sahasının kuzey ve kuzeybatısında Bursa, kuzeydoğusunda Bilecik, doğusunda Eskişehir, güneydoğusunda Afyonkarahisar, güneyinde Uşak, güneybatısında Manisa, batısında ise Balıkesir yer almaktadır (Harita 1). Harita Genel Komutanlığı verilerine göre 1616634 km<sup>2</sup> yüz ölçüme sahip olan ilin 2018 yılı itibarıyla nüfusu 577.941'dir. İl sınırları içerisinde bulunan yüksek mevkiler dağlar ve tepelik alanlarla temsil edilmektedir. Bunların alt bölümlerinde ise ova ve vadiler yer almaktadır. Türkmen Dağı, Murat Dağı, Şaphane Dağı ve Eğrigöz Dağı ilin yüksek kesimlerini teşkil ederken, Akdağ, Örencik, Simav, Tavşanlı ve Altıntaş ovaları da alçak bölümleri temsil etmektedir (Kütahya Valiliği 2017: 1).



*Harita 1. Kütahya İli'nin Lokasyon Haritası.*

Araştırma sahasını oluşturan Kütahya ili, morfolojik bakımdan İç Anadolu Bölgesi'nin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. İnceleme alanı İç Anadolu Bölgesi gibi tamamıyla yayla özelliği taşımasına rağmen, dağların münferit olmayıp sıra şeklinde uzanması neticesiyle bu bölgeden ayrılmaktadır. İklim özellikleri bakımından Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri'nin etki sahası içerisinde yer alan il, bu üç bölgenin özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Sahanın asli bitki örtüsünü ormanlar olup, bu ormanlarda da en yaygın tür Karaçam'dır. Bunun yanında Ege ve Marmara Bölgeleri'nin etki sahasında kalan mevkilerde, bu bölgelerinin iklimine uyum sağlamış türler yayılış göstermektedir (Dönmez 1975: 34-47).

Ülkemizde yıllık sıcaklıkların dağılımında enlem, yükselti ve denize göre konum etkili olmaktadır. Sıcaklık değerleri güneyden kuzey ve batıdan doğuya doğru düşüş göstermektedir (Özgür 2001:33). Araştırma sahası sıcaklık bakımından İç Anadolu Bölgesi'ne, yağış ve nem açısından ise Marmara Bölgesi'ne yakınlık göstermektedir (Dönmez 1975: 34-47). İldeki meyve bahçeleri genel olarak ovalık alanlarda yoğunluk kazanmaktadır.

Araştırma sahasında en fazla yağışın ilkbahar ayında görülmesi, kış döneminin soğuk ve yılın ilk don olaylarının eylül ayından itibaren başlaması bitki yetiştirmeyi zorlaştırmaktadır (Erol 2007: 102). Bundan dolayı sahada, meyve bahçeleri yükselti değerinin az olduğu vadi tabanları ile ovalarda yoğunluk kazanmıştır.

Araştırmanın amacını Kütahya ilinin mevcut meyve üretim değerlerini ortaya çıkarıp, var olan sorunların ortadan kalkması için yapılması gerekenleri tespit etmek oluşturmaktadır. Araştırmada ilk kullanılan yöntem konu ile ilgili literatür taramasıdır. Bu süreçten sonra elde edilen veriler konularına göre tasnif edilerek ilgili bölümlerde kullanılmaları için ayrılmıştır. Sahanın meyve üretimini ifade eden istatistiki veriler TÜİK'ten alınmıştır. İklim rasatları Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden elde edilmiştir. Ham olarak alınan veriler, çeşitli gruplara ayrılarak bunlardan ifadeyi güçlendirmek amacıyla tablo ve grafikler üretilmiştir. İldeki meyve tarımının durumunu daha iyi anlayabilmek için çiftçilerle mülakatlar yapılarak, sorunlar ve çözüm önerileri tespit edilmiştir.

## 2. Üretimi Yapılan Meyveler ve Bunların Sahaya Uyum Düzeyi

Araştırma sahasını teşkil eden Kütahya ilinde tarımsal faaliyetler ana geçim kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Sahadaki tarımın en temel özelliği büyük bir zirai çeşitliliğin ortaya çıkması, giderek ekstansif yöntemlerin terk edilmesi ve modern tarım sisteminin hâkim duruma gelmesidir. Bunda ulaşım ve pazar koşullarının büyük payı vardır. İlde yaşayan ve ekonomik anlamda aktif nüfus kategorisinde yer alan nüfusun yarısından fazlası doğrudan ya da dolaylı olarak ziraatla ilgilenmekte ve geçimini bundan sağlamaktadır (Arınç 2011: 227).

Araştırma sahasında yetiştirilen başlıca meyvelerin başında üzüm, elma, kiraz, vişne, çilek, kestane, ceviz ve armut gelmektedir. Sahada Kuvaterner dönemi unsurlarının yayılış gösterdiği mevkiiler zirai açıdan oldukça verimlidir. Bu alanların taban suyu bakımından zengindir. İlgili alanlarda tarım arazilerinin sulanması da buralarda yapılan sondajlar neticesinde çıkarılan sularla mümkün olmaktadır (Gergiç 2007:9).

İklim özellikleri açısından Kütahya'nın yıllık ortalama sıcaklığı 10.7°C, Ocak ayı ortalama sıcaklığı 0.3°C Temmuz ortalaması ise 20.8 0C'dir. Uşak'ta ortalama sıcaklık Ocakta 2.3°C, temmuz ayında ise 23.4°C, Kıyı Ege Bölümü'nde yer alan Manisa'da ise ocak ayının ortalaması 6.6 °C, bu değer temmuz ayında 27.9°C'ye yükselmektedir. Bu veriler, sıcaklığın yükseklikte ters orantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Şöyle ki yükselti bakımından en düşük değere sahip olan Manisa'nın hem ocak hem de temmuz aylarında yakalamış olduğu sıcaklık değeri araştırma sahasından fazladır. Aynı durumu Uşak ili için de geçerlidir.

Sıcaklıkla ilişkili olarak ilkbaharın geç don olayları ile sonbaharın ilk don olayları meyve tarımı için büyük önem taşımaktadır. Kütahya'da yaklaşık 89 günün don olaylı geçmektedir. Donlu günler Ekim ayında başlayarak Nisan ayının sonu ile Mayısın başında sona ermektedir. Doğal olarak bu durum da meyvecilik için avantaj sağlamaktadır (Koday 2004:192-193).

Kütahya'nın yıllık ortalama yağış değeri 558 mm olup, en yağışlı dönem kış ayına rastlamaktadır. Sahada Haziran-Eylül ayları arasındaki dönemde kuraklık etkili olmaktadır. Meyve bahçeleri Altıntaş, Gediz, Pazarlar, Simav ve Şaphane gibi sulama

imkânının olduğu ilçelerde yoğunluk kazanmıştır. İlde genel itibariyle sulama sorunu yaşanmaktadır. Bu sorunun önüne geçebilmek için Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından göletler (Kuruçay, Gümele, Yeniceköy, Çerte gibi) yapılmıştır. Göllerin doluluk oranı ve sulama kullanılıp kullanılmayacakları yağışlara özellikle de kar yağışlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Avcı 2012: 46-47).

Kütahya ve çevresinde kireçsiz kahverengi orman toprakları, kahverengi topraklar, kestane renkli ve kırmızı kahverengi topraklar, alüvyal, kolüvyal ve rendzina topraklar yayılış göstermektedir. Bu toprakların tekstür ve strüktürleri gibi tarımda kullanılma oranları birbirinden farklıdır. Kireçsiz kahverengi orman topraklarının %21'i, kestane renkli ve kırmızı kahverengi toprakların % 64'ü, alüvyal toprakların tamamı tarımsal üretim yapılırken, kolüvyal, rendzina ve kahverengi topraklar ise sulama imkânı olan yerlerde zirai faaliyetlere dâhil olmaktadır (Avcı 2012: 30-31).

Araştırma sahasında en fazla yetiştirilen meyve vişnedir. Bu meyvenin üretim değerinin fazla olmasında iklimsel uyum düzeyinin yüksek ve uzun ömürlü oluşu etkili olmuştur. Ülkemizde yetiştirilen vişne çeşitleri içerisinde en fazla bilinen tür Kütahya vişnesidir. Kütahya çeşidinin birçok tipi vardır. Meyvesi yuvarlakça kalp şeklinde, uç tarafı küttür. Meyve kabuğu parlak koyu kırmızı, mayhoş, sulu ve aromalıdır. Meyve suyu koyu renkte olup çok sert, çok sulu, az lifli ve çok iyi kalitelidir. Ağaçları çok verimli olup hiç meyve çatlaması yapmaz (MEB 2011: 8-9).

Vişne Akdeniz iklim koşullarına adapte olmuş taş çekirdekli meyvelerden biridir. Meyvenin kalitesinin ve besin değerinin yüksek olması için aşırı sıcak ve soğuklardan korunması gerekmektedir. Özellikle çiçeklenme döneminde bu hususlara dikkat edilmesi istenilen verimin alınması kolaylaştıracaktır. Toprak isteği açısından vişne fazla seçici değildir. Mineral açısından zengin, kil ve mil oranı yüksek olan alüvyal topraklar ile drenaj düzeyinin yüksek, sulama imkânlarının fazla olduğu topraklar bu ürün için en uygun koşulları sunmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayınlamış olduğu istatistiklere göre, Kütahya İli'nde 1011041 adet vişne ağacı bulunmaktadır. Kütahya'nın klimatolojik özellikleri bu meyvenin tarımı için uygun koşulları sağlamaktadır. Bu nedenle Kütahyalı çiftçiler meyve bahçelerine vişne dikmeyi tercih etmektedirler. İnceleme sahasında vişneden sonra en fazla yetiştirilen meyve kirazdır. Vişne gibi ılıman koşulları seven bir tür olan kirazı en fazla İlkbahar döneminde görülen geç donlar ile rüzgârlar etkilemektedir. Toprak konusunda ise fazla toleranslı bir meyve türü olmayan kiraz, iyi drene edilmiş, derin, havalanabilen ve yaz aylarında düzenli olarak sulanabilen, pH 6-7 arasında, organik madde oranı %2'nin üzerindeki topraklarda yetişme imkânı bulmaktadır (MEB 2013: 8).

Kütahya'da kirazdan sonra en fazla yetiştirilen meyve elmadır. Elma ılıman iklim meyvelerinin başında gelmektedir. Anadolu, elmanın anavatan bölgesi içerisinde olduğundan, Türkler değişik tür ve çeşitlerin seleksiyonun yayılmalarında büyük rol oynamıştır. Bu nedenle elma kültüründe Türklerin ayrı bir değeri vardır (Özbek 1978: 152-173). Elma, soğuk iklimin meyvesi olması nedeniyle dünya üzerinde en yukarı kuzey enlemlerine kadar yetişme imkânı bulmaktadır (Koday 2004:195). Araştırma sahasında meyve veren toplam elma ağacı sayısı 257.615'tir. Elmanın birkaç türünün yetişme imkânı bulunduğu sahada üretilen elmaların önemli bir miktarının düşük kaliteli olduğu kara leke, acı benek, pas ve elma iç kurduna karşı iyi önlem alınmadığı, özellikle Starking

çeşitlerinde renk oluşumunun iyi olmadığı görülmektedir. Bunların sebeplerinden en önemlisi diğer kültürel önlemlerle beraber bitki besin maddelerinin elma ağaçlarına yeterince sağlanamamasıdır. Ayrıca, hasattan sonra muhafaza koşullarına özen gösterilmediği için Starking çeşidi elmalarda yumuşama ve kepeklenme olmaktadır (MEB 2009:5).

Araştırma sahasında ağaç sayısı bakımından 228114 ağaçla ceviz dördüncü sırada yer almaktadır. Ceviz bitkisi, ya İran ya da Anadolu'da öncelikle kültüre alınmış olmakla beraber, bugün çok geniş bir coğrafi dağılım göstermektedir. Bir önceki cümlede ifade edildiği üzere ceviz ağaçlarına kuzey yarımkürede örneğin 50° ila hatta 60° enlemlerine kadar rastlanabilmektedir. Sonbaharı az çok kurak ve bağıl nem oran düşük, vejetasyon süresi içinde şiddetli donlar görülmeyen, iyi gelişmiş, humusça zengin ve yer altı suyu yükselmesi olmayan hafif eğimli topraklar, en uygun yetişme sahasıdır (Doğanay 2011:172-175). İnceleme sahasında bu koşulları sağlayan mevkilerin başında Gediz, Hisarcık, Pazarlar ve Simav ilçeleri gelmektedir.

İnceleme alanında erik, yetiştirilen meyveler içerisinde hem ağaç sayısı hem üretim değeri açısından öne çıkan meyvelerden biridir. Farklı türdeki eriklerin yayılış gösterdiği sahada, erik bahçeleri özellikle Gediz ve Simav gibi ilçelerde 25000'in üzerinde ağaçtan oluşmaktadır. İlde kırmızı ve sarı renkli erik türleri yaygın olup, olgunlaşma süreleri farklı olduğu için Temmuz'dan Kasım'ın başlarına kadar erik ulaşılabilir meyveler arasındadır. Araştırma sahasında kestane ve armut, hem ağaç sayısı hem de üretim miktarı bakımından önemli sayılabilecek değere sahiptir. İlde meyve veren armut bahçelerinde 93225 ağaç, kestane ise 97448 ağaç bulunmaktadır. Armut Gediz, Merkez ve Simav ilçelerinde, kestane ise yalnızca Simav'da yoğunluk kazanmıştır.

Kütahya'da önceki paragraflarda ifade edilenlerin dışında ayva, kayısı, zerdali, nektarin, yenidünya, kızılıklık, iğde, ahududu, çilek, böğürtlen, dut, badem, fındık, antepfıstığı, muşmula, nar, cennet elması yetiştirilmektedir. Fakat bu meyveler, ticari kaygıdan uzak üretildikleri için daha çok ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

### 3. Kütahya İlinde Meyve Veren Ağaç Sayıları ile Meyve Üretimi

Türkiye İstatistik Kurumu'ndan edinilen bilgilere göre; 2018 yılı itibarıyla Kütahya ilinde toplam 2606964 meyve veren ağaç bulunmaktadır. En fazla meyve ağacı Simav (819414) ile Şaphane (605847) ilçelerinde yer almaktadır. Bunları Gediz (401980) ve Pazarlar (294064) ilçeleri takip etmektedir İldeki yerleşim birimleri arasında meyve ağacı sayısının en az olduğu ilçeler Aslanapa (9772) ile Dumlupınar'dır (10877) (Tablo 1).

Meyve veren ağaçlar türlerine göre incelendiğinde; en fazla değerini vişneye ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu meyve en çok Şaphane (420200), Simav (217300), Pazarlar (152800), Gediz (127000) ilçelerinde yoğunluk kazanmıştır (Tablo 1, Şekil 1). Sahadaki vişne meyvesi, sofralık tüketimden çok meyve suları alanında hammadde olarak kullanılmaktadır. Birçok çeşidi olan vişnenin en bilinenlerinden birini oluşturan Kütahya vişnesi, iri meyvalı olup, genellikle Temmuz ayında pazarlarda görülmektedir (Doğanay ve Çavuş 2013:179).

Vişneden sonra ağaç sayısı bakımından ikinci sırayı kiraz almaktadır. İl toplamında 664721 ağaçla temsil edilen bu meyvenin anayurdu Anadolu'dur. Araştırma sahası sınırları

içerisinde bu meyvenin yabani türlerine de rastlanmaktadır. Aşılamanın yoğun bir şekilde yapıldığı kiraz, sahada 1000-1200 metrelere kadar yayılma imkânı bulmuştur. Genel olarak bahçeler şeklinde yetiştirilen kirazın çok az olsa diğer meyvelerle birlikte bulunduğu tarım alanları da mevcuttur. Diğer meyvelerle karışık bir şekilde yetiştirilen kiraz daha çok korunaklı vadiler ile ovalarda yer almaktadır. Araştırma sahasında yapılan mülakatlar neticesinde, kiraz üretiminin geçmişe oranla arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle saha ile uyumlu niteliklere sahip kiraz nisan ayının sonlarından temmuzun ortalarına kadar çeşitli tarihlerde olgunlaşarak ticari faaliyetlere konu olmaktadır. Bazı durumlarda özellikle de üretimin ailenin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğu zamanlarda kirazdan ya reçel ya da sofralık olarak tüketilmektedir (Doğanay ve Çavuş 2013:178-179).

Kiraz ağacının yerleşim birimlerine göre dağılımı incelendiğinde; Simav (310000) ve Şaphane'nin (157550) en fazla değere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunları 73000 ile Pazarlar ve 68100 ile de Gediz ilçeleri izlemektedir (Tablo 1). Kiraz bahçelerinin bu mevkilerde yoğunlaşmasında il genelindeki geniş vadi tabanları ile ovaların büyük bir bölümünün buralarda yer almasıyla beraber relief ile klimatolojik koşulların daha uygun olması etkili olmuştur.

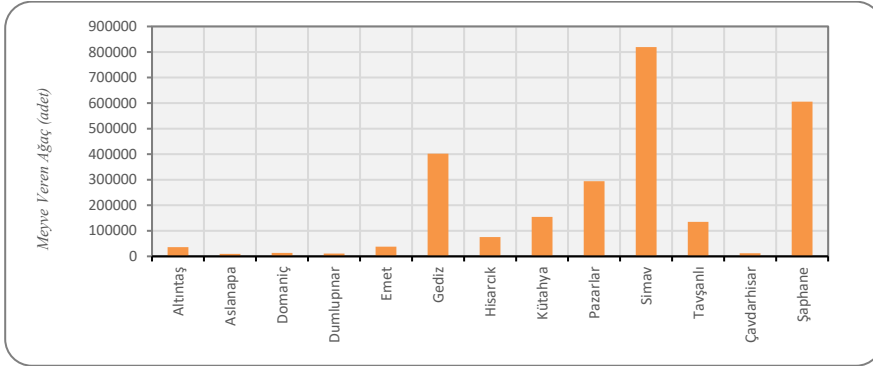
Araştırma sahasında ağaç sayısı bakımından üçüncü sırayı elma almaktadır. İlde *Golden, Starking, Amasya ve Granny Smith* gibi çok çeşitli elma türleri bulunmaktadır. Sahanın korunaklı depresyon alanlarında yetiştirme imkânı bulan elma, 750-800 metre yükseltiye kadar genellikle bahçeler biçiminde yetiştirilmektedir (Doğanay ve Çavuş 2013:158-159). Nadir de olsa münferit birlikler şeklinde de yetiştirilen elmaların bir kısmı meyve suyu endüstrine aktarılırken diğerleri pazar koşullarında değerlendirilmektedir. Elma ağaçları il geneline eşit miktarda yayılmamıştır. Gediz, Simav ve Tavşanlı ilçeleri elma ağaçlarının en fazla olduğu yerleşim birimleridir. Bu meyvenin en az olduğu yerleşmeleri Domaniç, Emet ve Dumlupınar ilçeleri oluşturmaktadır. İldeki meyve ağaçlarının verimi her yıl aynı değildir. Genel olarak bir yıl verim yüksek, diğer yıl ise yaklaşık %50 oranında azalmaktadır. Sahadaki meyve ağaçları yaklaşık 5 metre yüksekliğe ulaşmakta ve bunlardan ortalama 80 yıl ürün alınabilmektedir. Yörede elma ağaçları Gediz, Pazarlar ile Tavşanlı ilçelerinde yoğunluk kazanmıştır. Bu alanların büyük bir bölümü alüvyal toprak üzerinde yer alması elma bahçelerinin sayıca üstünlüğü açıklamaktadır. Aynı zamanda yöre halkının da elma yetiştiriciliği konusunda eğitilmiş ve istekli oluşu da bir diğer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretim değerlerinin yüksek olduğu elma, geçmiş dönemlerde pazarlama sorunu nedeniyle genellikle halk pazarlarında tüketilmekteydi. Ancak günümüzde bu sorunun ortadan kalkmasıyla elma endüstri hammaddesi olarak yetiştirildiği ilin sınırları dışına çıkmıştır. Özellikle meyve suları üretiminde kullanılan elma, pazarlama sorununun çözülmesiyle yüksek gelir getiren meyveler grubuna dâhil olmuştur.



Tablo 1. Kütahya İli'nde Meyve Veren Yaştaki Ağaç Türlerinin İlçelere Dağılımı (2018).

Meyve Veren Yaştaki Ağaçlarda Meyve Türleri	İlçeler													Toplam
	Altınış	Aslanapa	Domaniç	Dumlupınar	Emet	Cediz	Hisarcık	Kütahya	Pazarlar	Simav	Tavaslı	Çavdarhisar	Söğhane	
Sofralık Üzüm, Çekirdekli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sofralık Üzüm, Çekirdeksiz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şaraplık Üzümler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İncir (Yas)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1100	-	-	-	1100
Elma (Golden)	748	520	-	1655	1000	30400	7200	1690	7990	1770	800	580	2050	56403
Elma (Starking)	420	1010	-	900	700	19400	1320	1245	11390	1400	33000	-	1050	71835
Elma (Amasya)	-	150	-	245	1800	32450	1300	1154	10555	2220	420	-	975	51269
Elma (Granny Smith)	213	500	-	205	-	-	35	-	550	1622	1000	-	-	4125
Diğer Elmalar	3857	2240	2650	505	520	8400	-	38186	675	1690	8650	4500	2110	73983
Armut	4070	40	2100	150	2500	27950	2035	25060	2700	11500	8500	840	5780	93225
Ayva	454	-	-	-	1100	4350	620	3724	1345	7750	3800	460	1300	24903
Kayısı	-	-	-	-	850	4100	-	186	1395	1620	-	-	377	8528
Zerdali	-	-	-	-	700	-	-	-	-	700	-	-	-	1400
Kiraz	2501	2700	2750	660	4750	68100	16650	15430	73000	310000	9250	1380	157550	664721
Vişne	4136	1060	2600	1205	3220	127000	26620	25950	152800	217300	27000	1950	420200	1011041
Şeftali	-	-	-	-	450	4500	250	110	980	1632	2600	-	780	11302
Nektarin	-	-	-	-	-	-	-	235	345	120	-	-	900	1600
Erik	3041	200	400	4555	2000	30100	1185	9265	10405	26100	15250	670	1420	104591
Yeni Dünya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	-	-	-	40
Kızılçik	-	-	-	-	1000	6400	-	2652	527	1800	750	-	-	13129
İğde	-	12	-	-	4200	2400	-	722	675	700	1450	-	-	10159
Ahududu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çilek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Böğürtlen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dut	-	-	-	-	7300	6700	826	1555	1265	4500	3810	220	-	26176
Badem	13986	260	-	-	119	5230	-	6098	310	7180	-	-	260	33443
Kestane	-	-	-	-	-	2300	-	188	130	94830	-	-	-	97448
Fındık	15	-	-	-	50	-	-	1065	-	1395	-	-	-	2525
Antep Fıstığı	-	-	-	-	1844	-	-	-	1581	5225	-	-	-	8650
Ceviz	2417	1080	3200	797	3900	19800	17315	19052	14433	114800	19000	1700	10650	228144
Muşmula	-	-	-	-	50	2400	-	896	1013	2200	-	-	445	7004
Nar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	110	-	-	-	110
Cennet Elması	-	-	-	-	-	-	-	-	-	110	-	-	-	110
Genel Toplam	35858	9772	13700	10877	38053	401980	75356	154463	294064	819414	135280	12300	605847	2606964

Kaynak: TÜİK Verilerinden Hazırlanmıştır.



Şekil 1. Kütahya İli'nde Meyve Veren Yaştaki Ağaç Türlerinin İlçelere Dağılımı (2018).

Kütahya yetiştirilen bir diğer meyve türü ise cevizdir. Ağaç sayısı bakımından dördüncü sırada yer alan ceviz genellikle ekim ayında olgunlaşmaktadır. Gerek meyvesinin çok besleyici oluşu gerekse de kerestesinin özellikle mobilya sektöründe kullanılması, meyveler arasında ceviz ağacına ayrı bir yer ve önem kazandırmıştır. Yörede 5 farklı ceviz türü yetiştirilmektedir. Bunlar; *Şebin*, *Bilecik*, *Yavuz 1*, *Pedro* ve *Fernor*'dur. Sahadaki ceviz bahçeleri önce fidanlıklarda aşılanıp büyütülen fidanların bahçelere aktarılmasıyla kurulmuştur. Bahçelere aktarılan fidanlar, beş-altı yaşlarında meyve vermeye başlamakta ve maksimum verime ortalama on yaşlarında ulaşmaktadırlar (Doğanay ve Çavuş 2012:164-167). Yüksek verim elde edebilmek için bahçeler çapalanmakta ve çiftlik gübresi ile doldurulmaktadır. Bu meyvede hasat, genel itibarıyla olgunlaşma sürecini tamamlayan meyvelerin, ağacı silkelemek koşuluyla yer düşürülmesi ve yerden toplanması yoluyla yapılmaktadır (Doğanay ve Coşkun 2012:362-364). Sahada toplam 228114 adet ceviz ağacı bulunmaktadır. Bunların 114800'ü Simav, 19800'ü Gediz, 19052'si Kütahya ve 19000'i ise Tavşanlı'da yer almaktadır (Tablo 1). İldeki cevizlerin büyük bir bölümü tohum yoluyla çoğaltılarak dikilen fidanlardan oluşturulduğu için, doğal olarak her ceviz kendi başına ayrı bir gen özelliği taşımaktadır (Koday 2002:1-3). Bundan dolayı her ceviz ağacının meyvesi diğerinden farklıdır. Sahada vişne ve kiraz gibi cevizin de ekonomik getirisinin yüksek oluşu nedeniyle yoğun bir şekilde yeni ceviz bahçeleri kurulmaktadır (Koday 2004:203).

Araştırma sahasında erik, ağaç sayısı bakımından beşinci sırada yer almaktadır. Meyvesi için yetiştirilen ve gülgiller familyasından olan erik, erken ve geç ilkbahar donlarından etkilenmektedir. Çünkü bu dönem erik için çiçek açma ve sürgün sürme devresidir. Sahada daha çok yaş olarak tüketilen ve pazara sunulan eriğin küçük bir bölümü şurup ya da reçel yapımına ayrılmaktadır (Doğanay ve Coşkun 2012: 178). İlde erikten sonraki sırayı 93225 ağaç sayısı ile armut almaktadır (Tablo 1). Anadolu kökenli bir meyve türü olan armutun ticari değerinin yüksek olması ağaç sayılarını etkilemiştir. Daha çok organik madde ve humus açısından zengin olan alüvyal topraklarda yetiştirme imkânı bulan armutta ağaç sayıları göz önüne alındığında Gediz, Kütahya ve Simav ilçelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. İlde çok farklı armut türleri yetiştirilmektedir. Bunlar *Hüsnü Yusuf*, *İstanbul Akçası*, *Dikenli Akça*, *İstanbul Armutu*'dur. Bu türlerden belki de en bilineni *Hüsnü Yusuf*'tur. Tadı ve kokusuyla Kütahya'ya ait bir tür olan *Hüsnü Yusuf* sulu, ince

kabuklu, sarı ve etli bir yapıya sahiptir. Meyvesi küçük, kısa boyunlu ve alt bölüme doğru genişleyen bu tür, Temmuz ayının başında hasat edilmektedir (URL-1, 2019). Yörede yetişen armutların bir bölümü biçimsel açıdan düzgün bir görünüme sahip değildir. İlde çok farklı armut türleri yetiştirildiği için dolayısıyla bunların olgunlaşma ve hasat devreleri de birbirinden farklıdır. Üretilen armutlar daha çok yerel pazarlarda tüketilirken, küçük bir bölümü meyve suyu endüstrisine katılmaktadır.

Kütahya’da ağaç sayısı dikkate alındığında önemli sayılabilecek değere sahip olan diğer meyveler *dut, ayva, şeftali, kızılıçık, içde ve bademdir*. Bunların dışındaki meyveler ise aile gereksinimlerini karşılayacak düzeyde üretilmektedir. Söz konusu meyvelerden 33343 ağaç sayısı ile badem ilk sırada yer alırken, bunu 26176 ile dut, 24903 ile ayva, 13129 ile kızılıçık, 10159 ile içde ve 11302 ile şeftali izlemektedir. Bu meyveler içerisinde hatırı sayılır bir değere sahip olan badem il genelinde en fazla Altıntaş’ta, ayva ise Simav’da yetiştirilmektedir (Tablo 1).

Araştırma sahasında ilçelere göre meyve üretim değerleri incelediğinde, en fazla üretimin 20394 tonla Simav’a ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunu sırasıyla 15834 tonla Gediz ile 13482 Şaphane ilçeleri izlemektedir. Meyve üretiminin en az olduğu ilçeler ise Altıntaş (208 ton), Çavdarhisar (237 ton), Dumlupınar (243 ton) ve Aslanapa’dır (249 ton) (Tablo 2, Şekil 2). Meyve üretiminin Simav, Gediz ve Şaphane’de yoğunluk kazanması; meyve üretim alanlarında alüvyal toprakların geniş yayılım göstermesi ve bu alanların şiddetli rüzgârlara karşı korunaklı morfolojik ünitelerde bulunmasıyla ilgilidir.

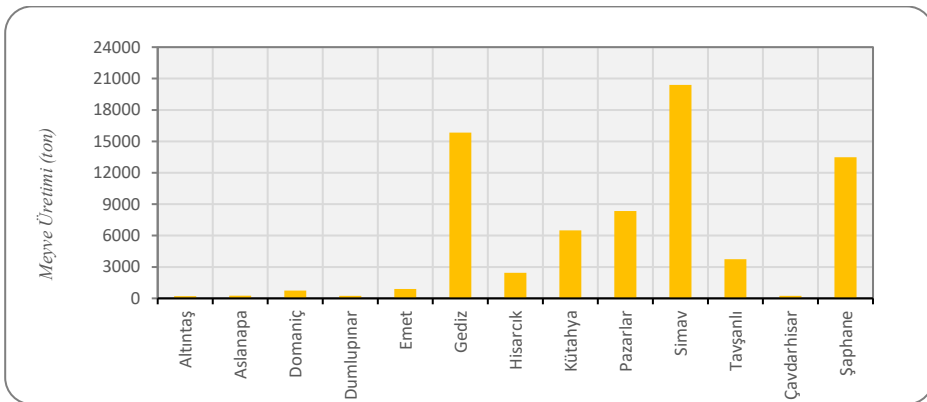
Tablo 2. Kütahya İli’nde Meyve Üretiminin İlçelere Dağılımı (2018).

Yetiştirilen Meyveler	Meyve Üretimi (Ton)													
	Altıntaş	Aslanapa	Domanıç	Dumlupınar	Emet	Gediz	Hisarcık	Kütahya	Pazarlar	Simav	Tavşanlı	Çavdarhisar	Şaphane	Toplam
Sofralık Üzüm, Çekirdekli	-	-	128	-	38	274	35	-	63	616	27	-	2	1183
Sofralık Üzüm, Çekirdeksiz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	2	16
Şaraplık Üzümler	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	6	9
İncir (Yaş)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	11
Elma (Golden)	12	13	-	50	30	1672	288	66	527	89	20	23	76	2866
Elma (Starking)	7	25	-	31	21	1067	66	52	626	70	825	-	39	2829
Elma (Amasya)	-	4	-	7	58	1623	65	45	528	111	15	-	31	2487
Elma (Granny Smith)	4	13	-	7	-	-	2	-	22	81	25	-	-	154
Diğer Elmalar	54	49	53	10	11	462	-	1489	20	85	216	90	63	2602
Armut	45	1	29	2	75	1258	51	802	73	288	425	17	168	3234
Ayva	7	-	-	-	22	218	25	89	23	155	190	7	43	779
Kayısı	-	-	-	-	10	99	-	3	19	14	-	-	6	151
Zerdali	-	-	-	-	8	-	-	-	-	7	-	-	-	15
Kiraz	13	46	41	11	152	2043	500	617	1825	7750	278	25	2363	15664
Vişne	25	19	42	14	97	3810	799	908	3820	5433	540	39	10505	26051
Şeftali	-	-	-	-	16	180	10	4	19	33	39	-	17	318
Nektarin	-	-	-	-	-	-	-	7	5	2	-	-	23	37
Erik	20	5	10	91	56	1204	36	324	250	1044	458	17	24	3539
Yeniçünya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1

Kızilek	-	-	-	-	24	128	-	53	9	18	8	-	-	240
İğde	-	-	-	-	34	67	-	14	9	8	36	-	-	168
Ahududu	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Çilek	-	6	400	-	7	319	33	1628	132	645	188	-	10	3368
Böğürtlen	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	4
Dut	-	-	-	-	196	334	33	62	24	45	57	4	-	755
Badem	9	1	-	-	1	85	-	65	7	59	-	-	1	228
Kestane	-	-	-	-	-	81	-	7	3	1897	-	-	-	1988
Fındık	-	-	-	-	1	-	-	3	-	1	-	-	-	5
Antep Fıstığı	-	-	-	-	2	-	-	-	6	5	-	-	-	13
Ceviz	12	67	47	20	32	814	498	235	320	1887	390	15	88	4425
Muşmula	-	-	-	-	2	96	-	13	14	22	-	-	15	162
Nar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Cennet Elması	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Genel Toplam	208	249	750	243	893	15834	2441	6492	8347	20394	3737	237	13482	73307

Kaynak: TÜİK Verilerinden Hazırlanmıştır.

Akdeniz iklimini temsil eden meyvelerden olan üzüm, en fazla Gediz ve Simav ilçelerinde yetiştirilmektedir. İncir, yenidünya, nar ve cennet elması ise yalnızca Simav’da yetiştirilmektedir. Elma üretim değerleri göz önüne alındığında bu kez de Gediz ilçesinin üstünlüğü ortaya çıkmaktadır. Sahada en fazla üretimi yapılan meyve olarak göze çarpan vişnede, Şaphane (10505 ton), Simav (5433 ton), Pazarlar (3820 ton) ve Gediz (3810 ton) ilçeleri ön plana çıkmaktadır. Hem ağaç sayısı hem de üretim bakımından vişneden sonra ikinci sırada yer alan kirazda ise Simav 7750 ton ile ilk sırayı alırken, bunu 2363 tonla Şaphane, 2043 tonla Gediz ve 1825 tonla Pazarlar ilçeleri izlemektedir (Tablo 2). Armut üretiminde Gediz ile Tavşanlı ilk iki alırken, erikte bunlara Simav ilçesi de eklenmekte ve toplam üretimin %76’sını bu üç yerleşme gerçekleştirmektedir. Saha için önem taşıyan meyvelerden biri olan cevizde 1887 tonla Simav ile 814 tonla da Gediz ilçeleri ilk sıralarda yer alırken, diğer yerleşim birimlerinin üretim değeri toplam üretimin %39’una karşılık gelmektedir. Toplam üretim değeri 3368 ton olan çilek en fazla İl Merkezi’nde (1628 ton) yetiştirilmektedir. Burayı sırasıyla Simav (645 ton) ve Domaniç (400 ton) takip etmektedir (Tablo 2).



Şekil 2. Kütahya İli’nde Meyve Üretiminin İlçelere Dağılımı (2018).

Önceki paragrafta sözü edilen meyveler dışındakilerin hem ağaç sayıları hem üretim değerleri toplam sayı içerisinde payı oldukça azdır. Bunlar ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle genellikle kendi evlerinin bahçelerinde yetiştirdikleri meyvelerdir.

Ticari amaçtan uzak, yalnızca ya kışlık tüketim ya da günlük sofralık ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak yetiştirilen bu meyveler için ağaç başına alınan verimin de pek bir önemi yoktur. Sonuçta az da olsa çok da olsa bireysel ihtiyaçların bir ölçüde karşılanması sağlanacağı için insanlar genellikle gübre ya da zirai ilaç kullanmamaktadırlar.

#### 4. Sonuç

Sonuç olarak araştırma sahasını teşkil eden Kütahya ili meyve üretimi açısından oldukça büyük bir potansiyele sahiptir. Var olan bu potansiyelin doğru ve planlı bir şekilde kullanılması hem üreticileri hem de tüketicileri tatmin edecektir. Sahada meyvecilik genel olarak atadan dededen öğrenilen klasik metotlarla yapılmaktadır. Bu durumdan kurtulabilmek için çeşitli eğitim programlarının düzenlenmesi ve çiftçilerin gerekli teknik bilgilerle donatılması gerekmektedir. Üretimin her aşaması ziraat mühendisleri tarafından kontrol edilerek, gerekli yerlerde ilgili müdahalelerin yapılması ürünlerinin kalitesini yükselteceği gibi verimin de artmasını sağlayacaktır.

Tarımda özellikle üreticiler için vazgeçilmeyecek tek unsur kooperatiftir. Bu kurumlar hem üreticiyi hem ürünü hem de tüketiciyi korumanın ve tarımda birlik oluşturmanın en temel ögesidir. Çiftçinin ihtiyaç duyduğu tohumu cüzi ücretlerle hatta mümkünse ücretsiz alabilmesi, elde edilen ürünlerinin değerinde alınması ve bir miktar kar koyularak tüketiciye ulaştırılabilmesi yalnızca kooperatiflerle mümkün olacaktır. Bu şekilde hem üretici zarar etmeden ve tarlaya nadasa bırakmadan üretime devam edebilecek hem de tüketici arzu ettiği meyveyi bütçesini zorlamadan alabilecektir. Tüm bunların yanında tarımda özellikle doğal afetlerin meydana getirdiği zararları ortadan kaldırabilmek ve yaşanan afetlerin sonrasında da tarlayı boş bırakmadan üretimin sürekliliğini sağlayabilmek için *tarsim* adı verilen tarım sigortalarıyla ziraat sahalarının sigortalanarak güvenceye alınması gerekmektedir. Yaşanan ya da yaşanabilecek bir doğal afette çiftçiyi kaderiyle baş başa bırakmamak ve bundan sonraki süreçte de fiyat artışlarının önüne geçebilmek için sigortalamanın zorunlu ancak çiftçinin karşılayabileceği bir ücret karşılığında yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak belirtilen koşullar sağlandığı takdirde Kütahya ilinde hemen her meyvenin ticari bir değeri olacak ve her türden meyvenin üretimi yapılacaktır. Böyle olunca da ilin kalkınma süreci hızlanacak ve ekonomisi büyüyecektir.

**Kaynaklar**

- Avcı, Fatma. (2012). *Kütahya İlinin Turizm Coğrafyası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Arınç, Kenan. (2011), *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin Kıyı Bölgeleri*, Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi.
- Erol, Adem. (2007). *Altıntaş (Kütahya) İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Doğanay, Hayati ve Çavuş, Ahmet. (2013). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, Hayati. (2011). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dönmez, Yusuf. (1975). "Kütahya Ovası ve Çevresinin Coğrafi Özellikleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, 26, s. 34-47.
- Gergiç, Işıl. (2007). *Altıntaş (Kütahya) Havzası'nda Doğal Ortam ile İnsan Arasındaki İlişkiler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Koday, Saliha. (2002). Bursa İlinde Meyvecilik, 28. Coğrafya Meslek Haftası (17-19 Mayıs 2001) Bildirileri, Türk Coğrafya Kurumu, İstanbul: Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Koday, Zeki. (2004). "Kağızman İlçesi'nde Meyvecilik", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (12), s.189-206.
- Kütahya Valiliği. (2017). *Kütahya*, Kütahya: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). Mesleki Eğitim-Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). Bahçecilik (Kiraz Yetiştiriciliği), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). Bahçecilik (Vişne Yetiştiriciliği), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- URL-1, <https://kutahya.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=38> (Son Erişim Tarihi: 02.05.2019).
- URL-2, <https://kutahya.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=38> (Son Erişim Tarihi: 02.05.2019).